

Ад рэдакцыі

І беларусы, і габрэі-літвякі ў XVIII ст. у вялікай масе сваёй усклалі надзею на далучэнне да Расеі як панацэю ад усіх заганаў позняй Рэчы Паспалітай, а ў XX ст. у такой сама вялікай масе паспадзяваліся на бальшавізм як вызваленне ад сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту.

Жорсткаю была плата.

Прыйшлі расейцы і на два стагоддзі замарозілі развіццё грамадзянскай супольнасці і вольнага рынку. Яны праводзілі каланіяльную палітыку „падзяляй і ўладаруй“. Праваслаўных падбухторвалі супраць каталікоў, хрысціян — супраць габрэяў. Прынцыповае адрозненне антысемітызму часоў Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай, які даў справу Гаўрылы Бела-стоцкага, ад антысемітызму Расейскай Імперыі, які падрабіў „пратакты сіенскіх мудрацоў“, бачыцца ў пераважна эканамічным і рэлігійным характары першага і збольшага дзяржаўнай і свецкай існасці апошняга. Расейскі антысемітызм XIX—XX ст. быў абдуманай дзяржаўнай палітыкай, скіраванай на ўзмацненне кантролю над еўрапейскімі калоніямі Пецярбургу, межы якіх амаль супадалі з расійскай рысай аселасці.

Бальшавіцкі выклік справакаваў фашысцкі адказ. Нацысты паставілі і габрэяў, і беларусаў на мяжу фізічнага вынішчэння. Савецкі камунізм давёў абедзве нацыі — куды толькі даставалі ягоныя рукі — да крайняй сацыяльнай дэградацыі і нацыянальнай асіміляцыі.

Пасля двух страчаных стагоддзяў эпоха Вялікага Княства Літоўскага здаецца сапраўдным Залатым векам і габрэям-літвякам, і беларусам.

Сіянізм і стварэнне Дзяржавы Ізраіль былі збавеннымі для габрэйскага народу.

У парадаксальна псеўдабеларускай Рэспубліцы Беларусь пераследуюць аўтахтонаў і нішчаць культурную спадчыну. Беларускі нацыяналізм яшчэ толькі мае зрабіць ільвіную долю сваёй пачэснай стваральнай працы.

Габрэяў у Беларусі засталася няшмат — 28 тысяч. На паўнакроўнай беларускай мове таксама размаўляе не нашмат болей людзей. XX стагоддзе было стагоддзем нашага развіцця. Цяпер нават цяжка ўявіць сабе, што яшчэ нямнога дзесяцігоддзяў таму беларус не мог камфортна жыць, не ведаючы трохі ідыш, а габрэй — беларускай.

Беларусам хочацца, каб габрэяў было болей. Беларусам карціць, каб габрэі пачалі вяртацца. Беларусы заўзята вышукваюць семіцкія рысы ў тварах сваіх супляменнікаў. Адчуваюць культурную пустку. „Толькі б яўрэі былі“, — піша Рыгор Барадулін. „Усе мы патроху жыды“, — прызнаецца Сакрат Яновіч. „Хоць ты, Жэня, і жыдовачка, а сала есці трэба“, — паджыўляюць бабы гераіню Адама Глёбуса. Ясна, што палюбіць значыць прысабечыць. Не крыўдуйце, літвякі, што мы ўсіх вас хацелі б бачыць Бядулямі больш, чым Плаўнікамі. Бо беларусы нічога не маюць...

Сэрца баліць, калі ў парыскім Цэнтры Жоржа Пампіду побач бачыш карціны Марка Шагала і Хаіма Суціна. Под Шагалам на шылдзе — „Марк Шагал, нар. Лёзна, Расея“. Пад Суціным — „Хаім Суцін, нар. Смілавічы, Літва“.

Беларусы хочуць прыўласціць сабе літвакоў. Беларусы хочуць мець „сваіх габрэяў“. Беларусам дужа падабаецца, што Горадня па-габрэйску „Гораднэ“, цешыць, што ў беларускай мове ёсць блізкія да габрэйскіх словы „цымес“ і „посік“. Усё, што адрознівае беларускіх габрэяў ад габрэяў Расеі ці Польшчы, старанна адзначаецца і калекцыянуецца беларускімі аўтарамі. Каб

было. Габрэіства — важны элемент беларускай ідэнтычнасці. Сярод гэтых адметнасцяў і тое, што ў беларусаў для габрэяў ёсць цэлы шэраг раўнапраўных этнонімаў. І кожны з гэтых этнонімаў дарагі, з кожным шкада развітвацца. Нават слова „жыды“, такое балючае для габрэяў расейскай культуры, не хоча прападаць. Хоць Сяргей Шупа і пісаў у „Слове дня“ „Радые Свабода“: „Гэтае слова загінула ў полімі Галакосту“, ды надта ж дарагі для нас той беларускі культурны кантэкст, што стаіць за ім — найперш маштабны верш Янкі Купалы з ягоным „я веру вам, жыды“.

Для тых беларусаў, што не думаюць па-расейску, слова „жид“ не мае канатацый, якія яно мае для носьбітаў расейскай культуры. Уявіць сабе цяпер па-беларуску нацысцкі опус кшталту нашумелай сёлета кнігі „По законам подлости“, выдадзенай расейскай праваслаўнай царквой, немагчыма. Антысемітызм сёння не змог бы знайсці сабе беларускага моўнага выражэння.

У той жа час нельга цешыць сябе тым, што расейскія ультранацыяналісты, якія кіруюць цяпер Рэспублікай Беларусь, пакуль асцерагаюцца адкрыта нацысцкай рыторыкі. Гэтыя палітыканы дзеля захавання ўлады гатовыя на ўсё. Трэ будзе ахвярнага казла, будуць шукаць ахвярнага казла. Чачэнцаў у нас няма, ёсць каталікі, беларускамоўныя і габрэі.

У яднанні палітычнага патэнцыялу беларусаў і габрэяў мы бачым зарок умацавання грамадзянскай супольнасці ў Беларусі, неабходнага для глыбінных грамадскіх і эканамічных зменаў. Дзеля гэтага задумляўся й нумар, які вы трымаеце ў руках. Той факт, што беларускае лобі ў амерыканскім кангрэсе ўзначаліў Сэм Гейдэнсан, чыйго бацьку-габрэя ўратавалі падчас Галакосту сяляне вёскі Параф'янава пад Докшыцамі, і сімвалічны, і нясе надзею.

Моўныя спрэчкі не павінны ўставаць нам на перашкодзе.

Апроч расейскага слова „жид“ ёсць расейскае слова „бэнзэфовец“, якое таксама кардынальна мяняе значэнне ў вуснах людзей беларускай культуры. *Жидам і бэнзэфовецам* самая пара палюбіць адно адно.

Беларусы шмат чытаюць пра Галакост. Гэта таму, што й сябе лёгка ўяўляюць ля ямаў.

Умбэрта Саба ў 1909 годзе па-прачы пабачыў стагоддзе Галакосту, што надыходзіла, у пысе самотнай, мокрым, наеджанай, мэкаючай казы з сэмцікім тварам:

In una capra dal viso semita
sentiva querelarsi ogni altro male,
ogni altra vita.

Каб у Віцебску жылі зубры, Шагал маляваў бы зуброў. Але ў Віцебску жылі козы. А зубры з беларускім абліччам жывуць у лясным рэзерваце пад пільным наглядам людзей.

Андрэй Дынько